Asia: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

**Asiantuntijalausunnon esittäjä:** tutkimusprofessori Jyrki Niemi

**Luken asiantuntijalausunto**

## 1 Tausta

Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristössä on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Valtioneuvoston ajankohtaisselonteossa eduskunnalle arvioidaan toiminta- ja turvallisuusympäristön muutosta sekä muuttuneen turvallisuustilanteen vaikutuksia talouteen, kriisinsietokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybridivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti.

Tässä lausunnossa keskitytään tarkastelemaan muuttuneen tilanteen vaikutuksia ruokahuollon toimivuuteen sekä kotimaisen maa- ja elintarviketalouden toimintaedellytyksiin.

## 2 Lausunto

Suomi ei ole maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnissa suoraan riippuvainen Ukrainan tai Venäjän tuotannosta. Näiden maiden osuus maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnin arvosta Suomeen on ollut viime vuosina alle kaksi prosenttia. Tuonti on koostunut pääosin Venäjältä tuoduista kotieläinten rehuista. Rypsi- ja rapsirouheessa Venäjän osuus tuonnista on noussut viime vuosina jo noin kolmannekseen. Suomalaisen ruokaviennin arvosta Venäjän osuus on puolestaan ollut noin 6 prosenttia ja Ukrainan osuus alle prosentin. Lisäksi suomalaisilla elintarvikealan yrityksillä on ollut liiketoimintaa Venäjällä ja Valko-Venäjällä. Yritysten nopea vetäytyminen Venäjän markkinoilta aiheuttaa luonnollisesti liiketoiminnan alaskirjauksia, ja vaikuttaa negatiivisesti yritysten tulokseen ja taseeseen.

Sotatoimien päävaikutukset Suomen maa- ja elintarviketalouteen tulevat kuitenkin sitä kautta, että maailmanmarkkinahintojen nousu nostaa entisestään sekä kriittisten tuotantopanosten että maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden hintoja. Sodan seurauksena erityisesti energian ja lannoitteiden ja rehujen hintoihin on kohdistunut lisää korotuspaineita. Suomen energiasta kaksi kolmasosaa on tuontienergiaa ja siitä noin 60 prosenttia on tullut Venäjältä. Myös Suomessa sijaitsevan lannoiteteollisuuden keskeiset raaka-aineet, kuten ammoniakki ja kalium, sekä suurin osa kilpailevista valmiista lannoitetuotteista on tuotu Venäjältä. Hankintaketjujen ja logistiikan uudelleenjärjestyminen yhdessä muiden Euroopan maiden kanssa on jo nostanut markkinahintoja rajusti.

Korkeina pysyvät viljan hinnat ennakoivat puolestaan poikkeuksellisen korkeita rehun hintoja ensi syksylle myös Suomeen. Tämän myötä kotieläintiloilla kustannukset voivat nousta kuluvana vuonna ennennäkemättömän korkeiksi, mikä luonnollisesti lisää paineita saada korotuksia kotieläintuotteiden tuottaja-

hintoihin. Ilman tuottajahintojen tulevia merkittäviä korotuksia, yrittäjätulo painuu Luken arvion mukaan negatiiviseksi jopa noin 25 000 maatilalla eli noin 56 prosentilla maatalousyrittäjistä. Tämä tarkoittaisi, että nämä tilat eivät saisi minkäänlaista korvausta omalle työlleen ja omalle pääomalle, mikä aiheuttaisi ennen pitkää osalla tiloista lopettamispäätöksiä ja tuotannon supistumista. Vielä tähän mennessä maatilojen lopettamistahti ei ole kiihtynyt.

Kotimaisen tuotannon ja kulutuksen suhteeseen perustuvat luvut kansallisesta elintarvikeomavaraisuudesta puolestaan osoittavat, että Suomen maatalous ja elintarviketeollisuus kykenevät edelleen vastaamaan kuluttajien tarpeisiin erittäin hyvin. Kotimainen tuotanto on tosin riippuvainen useista kriittisistä tuonti-panoksista, kuten energiasta ja lannoitteista. Panostuonnin vakavat häiriöt vähentäisivät kotimaista tuotantoa.

Elintarvikehuollon haavoittuvuudet, riskit ja uhat ovatkin yleisiä ja yhtäläisiä muiden tuotanto- ja palveluketjujen kanssa. Siksi onkin tärkeää, että selonteossa korostetaan kriittisen infrastruktuurin suojaamisen tärkeyttä. Toimet, joita tehdään esimerkiksi energian, erityisesti sähkön, huoltovarmuuden sekä sähköisen että liikenneinfrastruktuurin varmistamiseksi, edesauttavat myös ruokaketjun selviy-tymiskykyä.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on voimistanut halua ja irrottaa energiajärjestelmä niin fossiilienergiasta kuin Venäjä-riippuvuudestakin. Maataloudessa fossiilisten energianlähteiden korvaaminen onkin pitkällä aikavälillä hyvinkin mahdollista. Jo nyt on yksittäisiä energiaomavaraisia maatiloja ja niitä tulee koko ajan lisää. Maatiloilla on potentiaalia tuottaa energiaa esim. biokaasulla, aurinkopaneeleilla tai tuulivoimalla. Tällä hetkellä toiminnan ylläpitäminen maatiloilla edellyttää kuitenkin sähköä sähköverkon kautta ja polttoöljyä jatkuvasti, eivätkä ne ole tällä hetkellä juurikaan korvattavissa. Kriittisin energiatekijöistä on polttoöljy johtuen niin käyttömäärästä, käytön monipuolisuudesta, alhaisesta omavaraisuudesta kuin Venäjä-riippuvuudestakin. Lannoitteiden osalta kriittisin tilanne koskee typpilannoitteiden saatavuutta ja hintaa erityisesti satokauden 2023 osalta.